

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Weesperzijde
Stadsdeel Oost**

BO 11-059 Amsterdam 2011

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
2.6 Situatie plangebied Weesperzijde	9
3 Bodemkunde en historie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Ontginningen	10
3.3.2 Topografie	11
3.3.3 Boerderijen, buitenplaatsen en bedrijven	12
3.3.4 Katoen	14
3.3.5 Verstedelijking	15
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	17
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart (AMK) en Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)	17
3.4.2 Vindplaatsen in en in de omgeving van het plangebied	17
3.4.3 Bodemopbouw	18
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	18
4 Archeologische verwachtingskaart	19
5 Archeologische beleidskaart	22
Conclusie	24
Bronnen	25
Appendix: Beleidsvarianten en stroomschema	26

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van stadsdeel Oost een actualisatie uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Weesperzijde (archeologisch bureauonderzoek 10-073). Dit bestaat uit het voormalige plangebied Amstelcampus (archeologisch bureauonderzoek 10-074) en het plangebied Parooldriehoek (archeologisch bureauonderzoek 10-070).

Dit bureauonderzoek is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. Conform de Monumentenwet zijn gemeenten verplicht beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch topografische ontwikkeling van de Overamstelse Polder. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de directe omgeving van het plangebied.

De historische en archeologische informatie over de ruimtelijk topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld met beleidsregels voor de archeologische monumentenzorg.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 19 t/m 21) wordt een onderscheid gemaakt tussen vier zones met een hoge archeologische verwachting en zes zones met een lage archeologische verwachting. Elke van deze zones kent een specifieke normering voor het vaststellen of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling. Een specificatie van deze beleidsregels is te vinden op de beleidskaart (p. 22 en 23).

Voor het hele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten & Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van stadsdeel Oost heeft BMA een actualisatie uitgevoerd van bestemmingsplangebied Weesperzijde.

Met het bureauonderzoek wordt een overzicht gegeven van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen rond het plangebied. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel waarmee tenslotte beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Weesperzijde wordt in het noorden begrensd door de Singelgracht, in het oosten door achtereenvolgens de Van Musschenbroekstraat, Wibautstraat, Vrolikstraat en Platanenstraat. In het zuiden vormt de ringvaart de begrenzing, in het westen de Amstel.

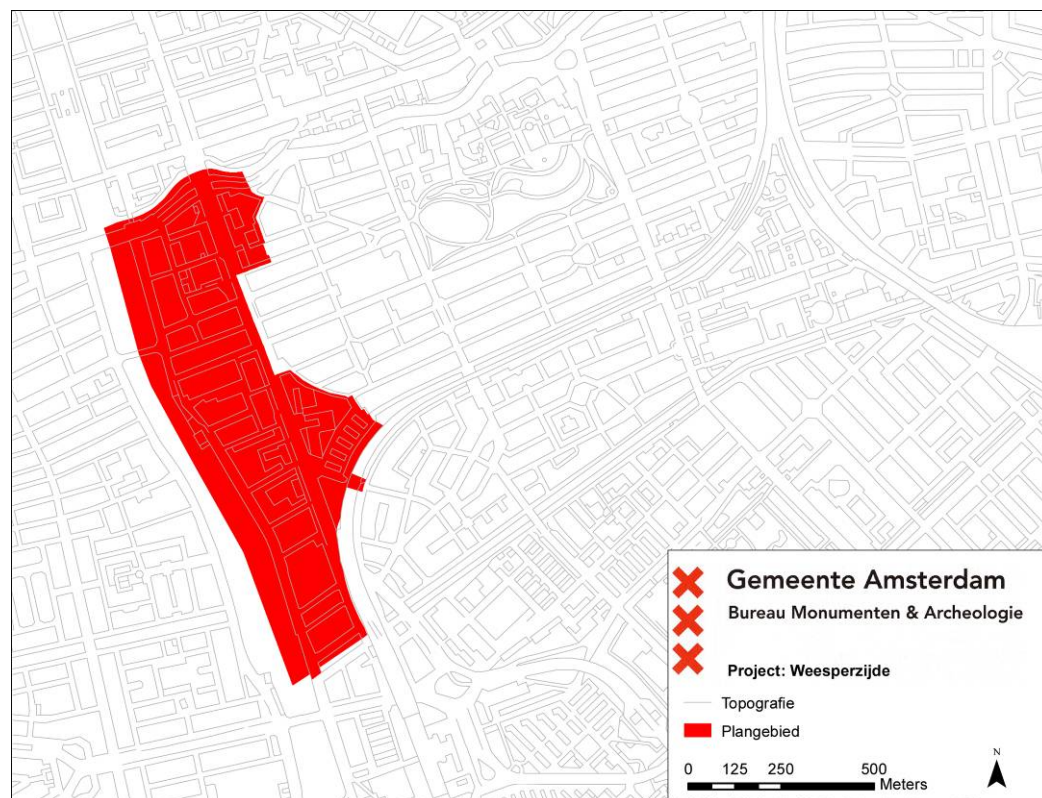
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever   Stadsdeel Oost
Contactpersoon   De heer R. van de Camp
Adres   Postbus 94801
Postcode / plaats   1090 GV Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25G
ARCHIS meldingsnr.	48381	ARCHIS afmeldnr.	37962
X-coördinaat NO	122.510	Y-coördinaat NO	485.969
X-coördinaat ZO	122.845	Y-coördinaat ZO	484.702
X-coördinaat ZW	122.635	Y-coördinaat ZW	484.592
X-coördinaat NW	122.126	Y-coördinaat NW	485.810

Locatie

1 Plangebied Weesperzijde

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad landschap en Cultuurhistorie en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

---

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde (art. 1 Monumentenwet)

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988

³ Provincie Noord-Holland, 2010

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste-eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

---

⁴ BMA, 2005

3 Bodemkunde en historie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond tussen gemiddeld 5 m en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

De vroegste bewoning van Amsterdam dateert, voor zover nu archeologisch bekend, uit de 12de eeuw. Rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn oudere vindplaatsen aanwezig met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De oudste bouwsporen, uit de 12de en 13de eeuw, zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostzijde. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met in totaal 26 bolwerken) volgde met zijn gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de jaren twintig en dertig, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de jaren zestig en zeventig. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Voor de historisch-topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt: de kaart van Nicolaas Visscher (ca. 1700), Pieter Mol (1770), de Topografisch Militaire Kaart (1854) en de kaart van Publieke Werken uit 1936.

3.3.1 Ontginningen

Het plangebied Oosterparkbuurt bevindt zich in de voormalige Overamstelse Polder, het gebied tussen de Singel en de Watergraafsmeer of Diemermeer. Deze polder maakte deel uit van het Amstelland, het landelijke gebied van Amsterdam rond de Amstel. De ontginning van dit gebied vond in de 12de en 13de eeuw plaats, waarbij de Amstel als ontginningsas werd gebruikt. Haaks op de Amstel werden percelen uitgezet met een onderlinge afstand van 30 tot 100 m. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. De percelen werden door middel van sloten gescheiden. Deze perceelsloten dienden om het natte veengebied te ontwateren waardoor geschikt akkerland ontstond.

De grootschalige ontginning van het veenlandschap gedurende de late middeleeuwen leidde tot een proces van bodemdaling. Ter bescherming werden aan de akkers achter- en zijkaden aangelegd.⁵ Ook werden nieuwe stroken veen in cultuur gebracht waarbij de bewoning vaak opschoof. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.⁶ De Linnaeusstraat was een dergelijke achterkade. Het zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 2).

2 Het plangebied (rood omlijnd) op de Topografisch Militaire Kaart uit 1854

Door de middeleeuwse overstromingen erodeerde het veen en werd het IJ verbreed. Ook ontstonden grote binnenmeren zoals de Watergraafsmeer. Om het landverlies te bestrijden gaven de graven van Holland in het begin van de 13de eeuw opdracht tot de aanleg van een zeedijk langs de gehele kust van het IJ. De Overamstelse Polder werd beschermd door de Diemerzeedijk.

⁵ Borger 1987, 16-17

⁶ Stol 1993, 29

3 Het plangebied Weesperzijde (rood omlijnd) in de Overamstelse Polder, op de kaart van Visscher uit ca. 1700

Aan het begin van de 15de eeuw trad met de introductie van de windmolen een vernieuwing op binnen het waterhuishoudingssysteem. Aanvankelijk ging het om kleine molentjes, die de lager gelegen weilanden ontwaterden. Via molenweteringen werd het water uitgeslagen op de boezem, een hoger gelegen waterstelsel dat van het aangrenzende land en het buitenwater was afgescheiden en als tijdelijke bergplaats diende voordat het water op het buitenwater kon worden geloosd.⁷ Binnen het plangebied lag de Molenwetering die dwars door de polder naar de Amstel liep.⁸

Een andere bedreiging werd gevormd door het uitbreidende Watergraafsmeer ten zuiden van het plangebied. Amsterdam kreeg daarom in 1624 toestemming om het meer te omdijken en droog te malen. Het zuidelijk deel van het plangebied grenst aan de ringvaart en dijk van de polder. Daar waar de ringvaart in de Amstel stroomt bevond zich een brug, de Schulpbrug, met de nabijgelegen herberg 'de Schulp'.⁹

3.3.2 Topografie

In 1663 werd de halfcirkelvormige stadmuur met 26 bolwerken en vestinggracht voltooid. De kronkelende loop van de huidige Singelgracht herinnert nu nog aan het tracé van deze verdedigingslinie met bolwerken. Het noordelijke deel van het plangebied grenst aan deze gracht. Een van de toegangspoorten was de Weesperpoort, ten noordoosten van het plangebied. Vanaf deze poort kon men over het Weesper Sant Pad langs de Amstel richting Weesp reizen. Het landelijk gebied direct buiten de wal rond Amsterdam werd in de 17de eeuw van steeds groter belang voor de groentevoorziening. Vanwege de economische bloei en het groeiende inwonerstal van de stad nam toen de vraag naar agrarische producten toe. Ook binnen het plangebied lagen enkele warmoezerijen.

⁷ Van de Ven, 2003, 59-68

⁸ Heijdra & Popma 2001, 13-14

⁹ Carasso-Kok 2004, 95

Vanaf de Amstel liepen twee paden landinwaarts. Langs de Molenwetering liep het smalle en modderige Oliphantspad (nu Eerste Boerhaavestraat). Ten zuiden van het pad en aan de Amstel bevond zich de Jagers Stal, waar ruiters waarschijnlijk hun paarden konden stallen alvorens te voet de stad in te gaan. Ten zuiden van 't Oliphantspad liep het Oetjespad (de huidige Eerste Oosterparkstraat), waarlangs ook een afwateringssloot liep. Het pad met bijbehorende sloot was in de 17de eeuw eigendom van de heer Anthoni Oetgens van Waveren, burgemeester van Amsterdam en dijkgraaf van de Overamstelse Polder. De landerijen aan het pad waren in gebruik als hooiland.¹⁰ De grens tussen Amsterdam en Nieuwer Amstel (aangeduid met '100 gaarden') liep dwars door de Overamstelse Polder, ten zuiden van het Oetjespad.

3.3.3 Boerderijen, buitenplaatsen en bedrijven

Vanwege de perifere, landelijke ligging was de Overamstelse Polder vanaf de 17de eeuw een aantrekkelijk recreatiegebied. Zoals op de kaart van Visscher (afb. 3) en Mol te zien is, verzeen langs de Amstel in de loop van de 17de en 18de eeuw meerdere boerderijen en buitenplaatsen.¹¹ Binnen het plangebied lagen aan de Weesperzijde van noord naar zuid de volgende buitens en/of boerderijen.

't Huis Lockhorst

De aan het Oliphantspad gelegen 't Huis Lockhorst is bekend omdat dit vanaf 1651 het vertrekpunt was van een ijsbreker, die een slop (een bevaarbaar deel in een dichtgevroren rivier) naar de Vecht moest maken zodat de Amsterdamse bierbrouwerijen schoon water konden halen.¹² Op een kaart uit 1854 staat 'Lockhorst' als herberg aangeduid (afb. 2). Later die eeuw werd het gebouw korte tijd door de firma W. Hibbeln gebruikt als bedrijfshal voor gasverlichtingsartikelen.¹³

Amstelbest en Buitenrust

Ten zuiden van het Oetjespad lagen de boerderijen of buitens 'Amstelbest' en 'Buitenrust', waarover weinig historische informatie voorhanden is.

Brandwijk

De heer Lambert Schepper voegde in 1674 drie tuinen samen en liet er een huis genaamd 'Het Lijmvat' op bouwen. De volgende eigenaar, Harmen Brand, heeft aan het buiten de naam 'Brandwijk' gegeven en het terrein naar het zuiden uitgebreid. In de 18de eeuw was het buiten in eigendom van Daniel Marsenier, de tweede echtgenoot van de dochter van Harmen Brand. Hij heeft het complex met herenhuis en toebehoren in 1738 verkocht. In 1796 is het herenhuis gesloopt.¹⁴

Den Amstelvaart

'Den Amstelvaart' is de volgende buitenplaats of boerderij die volgens de kaart van Visscher rond 1700 langs de Amstel was gesitueerd.¹⁵

Den Amstelvreught

In 1728 liet Mijnard van Nuld de buitenplaats 'Den Amstelvreught' bouwen. In 1725 had hij hier een stuk land gekocht, naast een katoendrukkerij. De buitenplaats is meerdere malen van eigenaar gewisseld. Aan het einde van de 19de eeuw was op het terrein een theetuin gevestigd.¹⁶

---

¹⁰ Heidra & Popma 2001, 21-22

¹¹ Meischke, 1958, 140-41

¹² Heidra & Popma 2001, 20

¹³ Horlings

¹⁴ Bertram 2005, 69

¹⁵ Ibid, 28

¹⁶ Ibid, 29

Meerna

Op het terrein van het latere 'Meerna' stond in 1640 al een huis. Het terrein is gekocht door Pieter Jacobsz Purmerendt, die de buitenplaats de naam 'Purmerend' gaf. Weer later ging het huis 'Meerna' heten, en rond 1753 voor korte tijd 'De Nieuwe Plaats Royal'. Van 1796 tot 1802 was in het gebouw een herberg gevestigd. Daarna was het een tijdlang als fabriek in gebruik.¹⁷

Amstelburght

Ook het terrein van het latere 'Amstelburght' werd al in 1660 als 'hofstede met de huyzinge' verkocht. Abraham ter Burgh gaf er in 1689 de naam 'Amstelburg' aan. Onder de volgende eigenaar Roelof Veening omvatte de buitenplaats een 'heerenhuizinge, thuynmanswoning, oranjehuijs, koetshuijs, stalling, coepel, menagerie, loods- en schuijtenhuis'. Nadat de buitenplaats rond 1790 door sloper Frederik Kaal was gekocht, bleef alleen de warmoezerij en de koepel nog over. Deze laatste werd in 1818 gesloopt.¹⁸

Hooger Meer

Johannes Teringh liet op het terrein ten noorden van de buiten 'Amstelzicht' al voor 1663 een huis bouwen, waar hij de naam 'Hooger Meer' aan gaf. Het huis was in het midden van de 18de eeuw in bezit van Gillis Valkenier, die het huis via zijn vrouw Anna Maria Heusch in bezit kreeg. Toen was er de katoendrukkerij Katoen Boom gevestigd. Het huis verkeerde rond 1829 in bouwvallige staat.¹⁹

Amstelzicht

In het midden van de 17de eeuw werden drie percelen ten zuiden van 'Hooger Meer' samengevoegd tot een terrein. Daniel Lintheijmer kreeg het terrein rond 1700 in bezit, waar hij de naam 'Amstelsigt' aan gaf. In 1723 kocht Adriaen van Huijssen het terrein, waar hij een nieuw huis op liet bouwen. Johannes van Keulen liet na 1740 een nieuwe boerderij achter de buitenplaats bouwen. Het herenhuis werd waarschijnlijk in 1828 of 1829 gesloopt.²⁰

De buitenplaatsen langs de Amstel staan symbool voor de grote welvaart in Amsterdam in de 17de eeuw. Tijdens de economische terugval in de periode daarna kregen verschillende landerijen een bedrijfsbestemming.²¹

---

¹⁷ Bertram 2005, 191

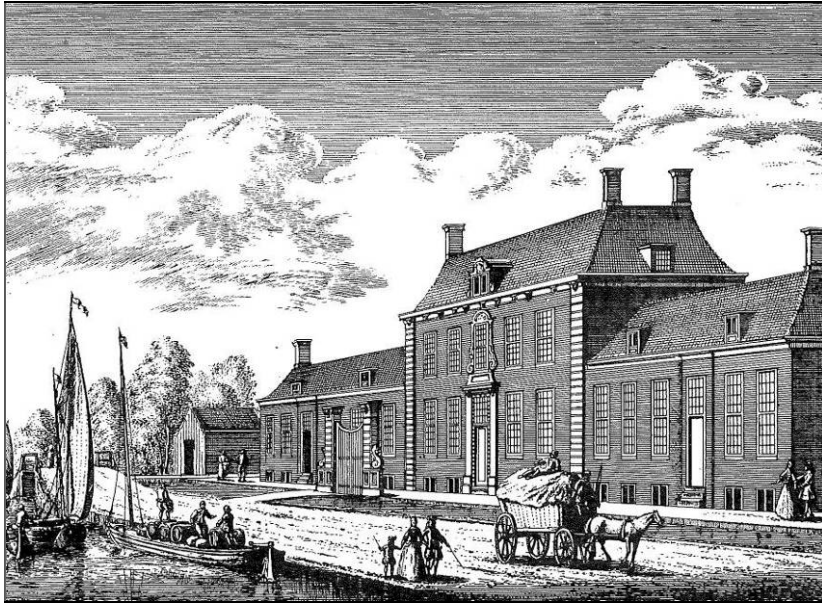
¹⁸ Ibid, 26

¹⁹ Ibid 1473-44

²⁰ Ibid, 29-30

²¹ Heidra & Popma 2001, 16-17

4 In de voormalige buitenplaats Hooger Meer werd in de 18de eeuw de katoendrukkerij De Katoen Boom van David Veryon ingericht (prent ca.1725, Stadsarchief Amsterdam)

3.3.4 Katoen

In de 17de eeuw werden door de VOC vanuit Azië verschillende textielsoorten geïmporteerd, waaronder katoen. De beschilderde stoffen werden in korte tijd zeer populair, als kleding en interieurstoffering. Al snel kon niet aan de snel groeiende vraag worden voldaan en ging men de stoffen imiteren. Amsterdam ontwikkelde zich in de 17de en 18de eeuw tot een van de grootste katoenmarkten van Europa.

Katoendrukkerijen waren aangewezen op terreinen buiten de stad waar zij konden beschikken over schoon (spoel)water en bleekvelden. De Overamstelse Polder was bijzonder geschikt voor de inrichting van deze terreinen. Op het terrein langs de Amstel werd een aantal katoendrukkerijen gestart en in de weilanden werden houten ramen neergezet om het katoen te drogen.²²

Langs de Amstel kwamen verscheidene katoendrukkerijen. Vaak werden hiervoor verouderde buitenplaatsen gebruikt. Zo kwamen de katoendrukkerij 'De Catoenboom' op de buitenplaats 'Hooger Meer' (afb. 4), een blauwververij op de buitenplaats 'Brandwijk' en een katoenglanzerij, 'De Runmolen', op het terrein van een runmolen, die daar vanaf de 16de eeuw heeft bestaan (afb. 5). Deze runmolen was door het Schoenmakers- en Huidekopersgilde aan de Amstel gesticht en staat nog afgebeeld op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 3) ten zuiden van de buitenplaats Amstelvreugd. In een runmolen werd eikenschors tot run gemalen, wat gebruikt werd voor het looien van leer. Naast de molen bevond zich herberg 'Het Molentje'.²³

²² Heidra & Popma 2001, 25-26

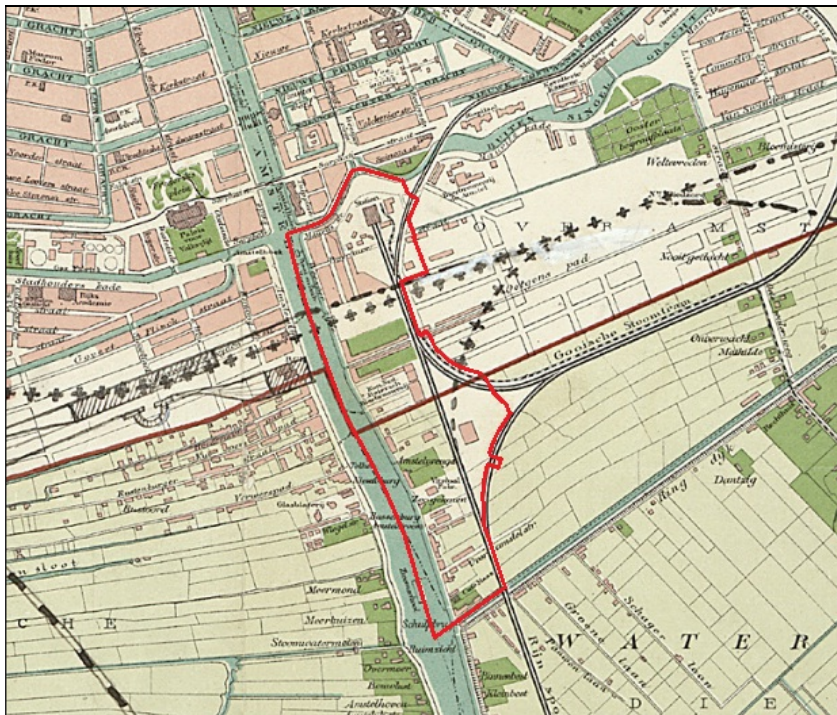
²³ Honig 1930, 108-109

5 De Runmolen aan de Weesperzijde (prent ca. 1725, Stadsarchief Amsterdam)

3.3.5 Verstedelijking

Tot de eerste helft van de 19de eeuw was een groot deel van de Overamstelse Polder nog een buitenstedelijk gebied. Daarna veranderde het landschap drastisch. De aanleg van de Rhijnspoorlijn tussen Amsterdam en Utrecht markeerde het begin van een nieuwe periode van stedelijke groei. De spoorlijn werd in de Overamstelse Polder parallel aan de Amstel aangelegd en kon in 1843 worden geopend. Op de kop van de lijn lag het station Weesperpoort. Voor de aanleg moest een strook weilanden en moestuinen verdwijnen. In 1857 werden de stadswallen en bolwerken langs de Singelgracht verwijderd. Op de vrijgekomen grond werden kazernes en barakken van het leger geplaatst. In de jaren '60 en '70 van de 19de eeuw werden rondom de spoorlijn bedrijven opgericht, waaronder drie bierbrouwerijen. Langs het spoor werd ook gewoond. In 1891 werd aan de Weesperzijde de Delibrouwerij gevestigd.

6 Het plangebied (rood) op de kaart van de Dienst Publieke Werken uit 1881. De bruine lijn is de grens tussen de gemeente Amsterdam en de gemeente Nieuwer-Amstel

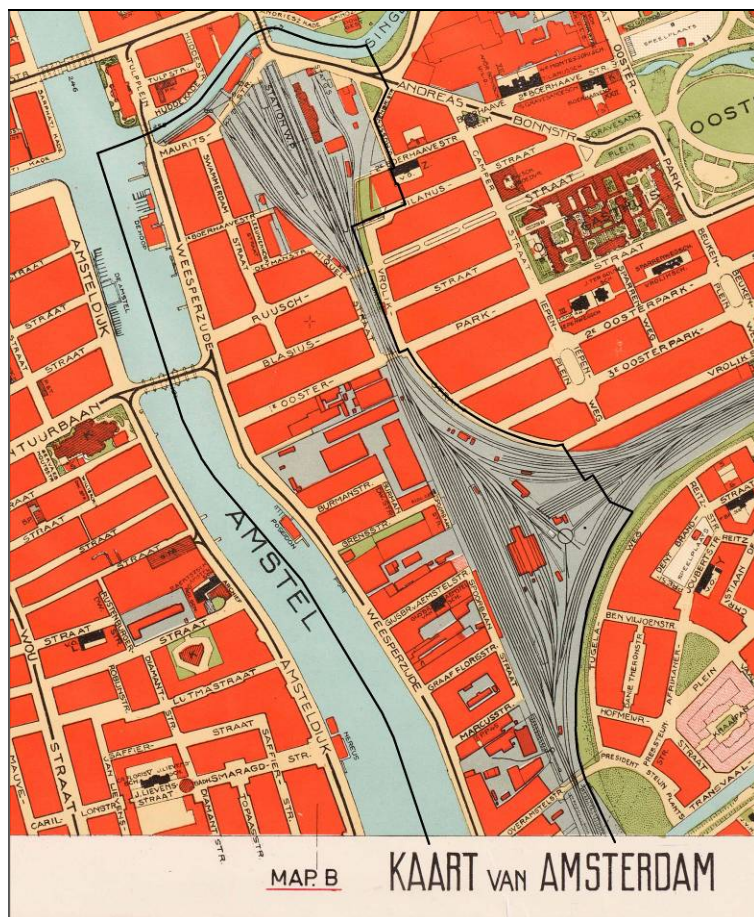
Aan het einde van de 19de eeuw was het inwonertal van Amsterdam dermate gegroeid dat de stad weer moest uitbreiden. Hiertoe werden in een ring rondom de 17de-eeuwse binnenstad diverse

nieuwe woonwijken aangelegd. De meeste gebieden binnen deze 19de-eeuwse ring werden verkaveld volgens het plan Kalff uit 1877 (afb. 7), waarbij de oorspronkelijke percelering van de polder in de woonwijken werd opgenomen.²⁴ Ook de twee paden die door het plangebied liepen, het Olifantspad en het Oetjenspad, zijn opgenomen in de stedelijke structuur.

Het uitbreidingsplan van Kalff liep tot aan de gemeentegrens tussen Amsterdam met Nieuwer-Amstel, langs de huidige Grensstraat. In 1896 heeft Amsterdam dit gebied geannexeerd. Vervolgens werd eerst het noordelijke deel, de Swammerdambuurt, bebouwd, waarna op het PPF-terrein, het Hollandterrein en het Luycks-terrein omvangrijke woonblokken werden gerealiseerd. Er werd ook een spoorlijn aangelegd met op de kop station Weesperpoort. Het spoor liep verder naar het zuiden, richting Utrecht, en het boog af richting het oosten. Op de driehoek die hier ontstond, werd een spoorwegemplacement aangelegd, met een locomotiefloods en een kolenpark (afb. 7). Deze vorm is nog in het huidige stratenpatroon herkenbaar.

Met de opening van het Amstelstation en het Muiderpoortstation in 1939 verloor het Weesperpoortstation zijn functie. Een deel van het spoor en emplacement werd verwijderd, en het terrein kwam braak te liggen. De driehoeksvorm kwam bekend te staan als Parooldriehoek, omdat de drukkerij en redactie van het Parool (en Trouw) hier werden gevestigd. In de tweede helft van de 20ste eeuw werd de verkeersas Weesperstraat/ Wibautstraat opnieuw ingericht. Onder de straat werd de metro Oostlijn aangelegd.

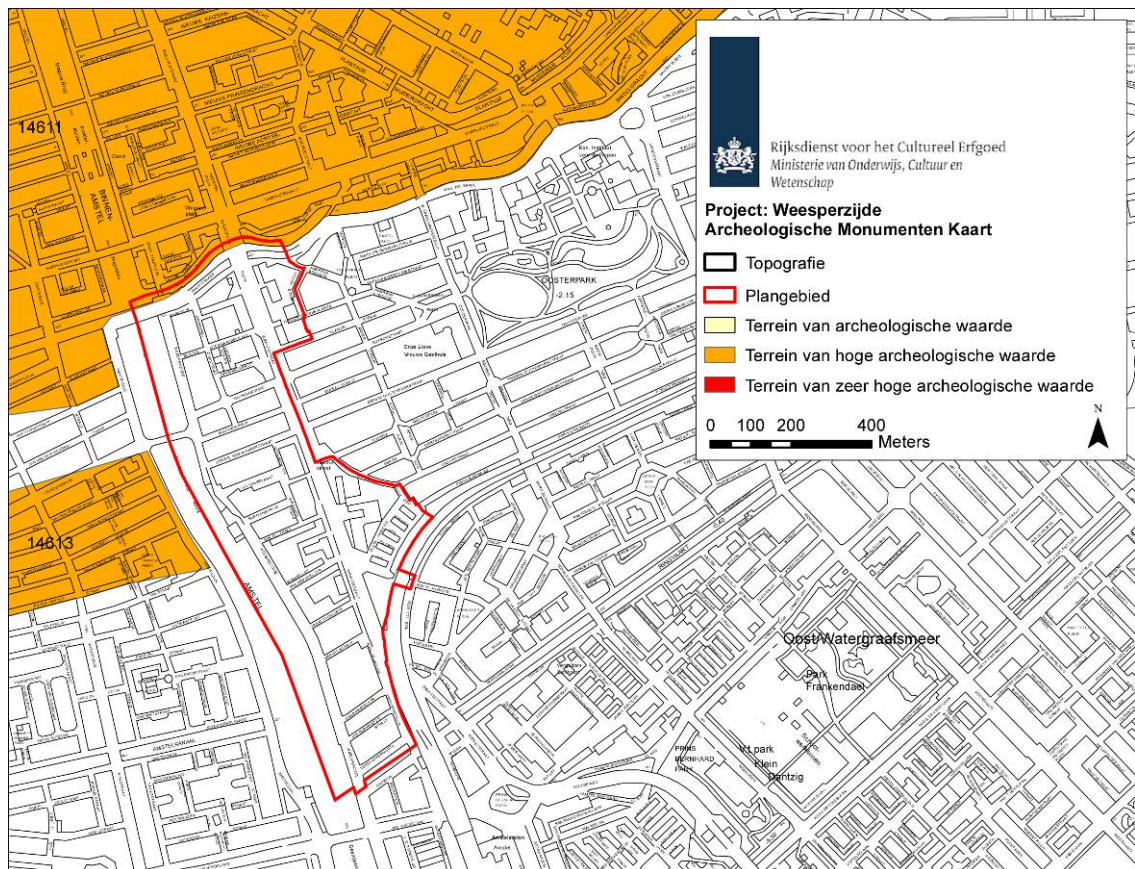
7 Een deel van het plangebied op de kaart van Publieke Werken uit 1936

²⁴ Wagenaar 1987, 148-49

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart (AMK) en Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)

Binnen het plangebied zijn geen wettelijk beschermde archeologische monumenten aangewezen. Wel is een gedeelte van de Singelgracht gelegen in een, volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW), zone met een archeologische waardering (afb. 8). Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt uit de historisch topografische analyse in het volgende hoofdstuk.

8 Het plangebied Weesperzijde, in rood aangegeven, op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Het plangebied valt grotendeels buiten gebieden met een hoge archeologische waardering (oranje). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het kaartbeeld van de AMK.

3.4.2 Vindplaatsen in en in de omgeving van het plangebied

In het plangebied is één archeologisch veldonderzoek uitgevoerd en er is één waarneming gedaan. De vondsten en structuren die op deze vindplaatsen werden gedocumenteerd vormen een graadmeter voor het archeologisch potentieel van het plangebied. De desbetreffende vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

Overamstelstraat (OVA)

In 2004 heeft BMA veldonderzoek verricht op een locatie ten zuidwesten van het plangebied aan de Wibautstraat. Daarbij zijn bewoningssporen in de vorm van greppels en een bakstenen vloer uit de

18de eeuw aangetroffen. Hoofddoel van het onderzoek was het verkrijgen van informatie ten behoeve van de reconstructie van het voormalige landschap langs de Amstel. Het Hollandveen bevond zich in op dit terrein op gemiddeld 3,00 ÷ NAP.²⁵

Eerste Boerhaavestraat 6-8 (EBH)

In 1999 is door een buurtbewoner na het afbranden van glasfabriek de Glasmof van de familie Hibbeln (Eerste Boerhaavestraat 6-8) een waarneming gedaan van muurresten. Mogelijk behoorden die toe aan de kopermolen van de familie Fortuyn die oorspronkelijk op dit terrein stond.

Metro-oostlijn Weesperplein (MWP6)

In de jaren '70 van de vorige eeuw is de metro Oostlijn onder de Wibautstraat aan de oostkant van het plangebied en op het Weesperplein ten noorden ervan aangelegd. Bij het Weesperplein zijn vondsten verzameld, voornamelijk uit de periode 1575 – 1650, die behoren tot stedelijk afval dat daar in het bodem was gestort. Bij het tracé Wibautstraat zijn voor zover bekend geen vondsten verzameld.

3.4.3 Bodemopbouw

Wat de bodemopbouw betreft, bestaat de bovenste laag (ca. 1 à 2 m) van het huidige maaiveld in het plangebied uit recent aangebrachte grond. Het oorspronkelijke polderpeil bevond zich in de Overamstelse Polder op ca. 0.4 m ÷ NAP.²⁶ Op basis van de huidige maaiveldhoogte (tussen 0.4 en 0.6 m + NAP) kan er vanuit gegaan worden dat eventuele archeologische sporen of vondsten ca. 1 m onder het huidige maaiveld liggen.

De archeologische kwaliteit van de ondergrond in het plangebied is deels aangetast. Dit is het gevolg van de aanleg van bedrijven en woonwijken aan de Weesperzijde aan het einde van de 19de eeuw en begin van de 20ste eeuw. Daarbij zijn het oorspronkelijke maaiveld en de bijbehorende bodemopbouw mogelijk verstoord.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn binnen het plangebied Weesperzijde materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis van de 12de tot in de 20ste eeuw. Er kunnen in het gebied boerderijen en buitenplaatsen, werkplaatsen, warmoezerijen, verkavelingsloten of afval van de omliggende bewoning verwacht worden. De buitenplaatsen, boerderijen en werkplaatsen laten archeologische sporen na in de vorm van structuren met een hoge trefkans. De archeologische sporen van afvalstort vertonen een ruimtelijke patroon met een wijde verspreiding en een lage trefkans.

---

²⁵ Gawronski & Veerkamp 2008, 9-10

²⁶ Dienst der Publieke Werken 1967, 290-294

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het Weesperzijde voornamelijk materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis van de 12de tot in de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszones op basis van cultuurhistorische informatie

Het plangebied is verdeeld in tien verwachtingszones:

Begrenzing plangebied

Zone A: Buitenplaatsen, boerderijen en werkplaatsen

Archeologische verwachting: hoog

Betreft de zone waar zich buitenplaatsen en boerderijen bevonden die deels in een later stadium tot (industriële) werkplaatsen werden ingericht. De materiële neerslag betreft mogelijk: ophogingslagen, funderingen, muurresten, beerputten, tuinen en afvallen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone B: Bewoningszone langs de Amstel

Archeologische verwachting: hoog

Betreft een zone van bewoning aan de Amstel, waarvan de materiële neerslag sporen van gebouwen, losse vondsten en afval kan betreffen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone C: 't Huis Lockhorst

Archeologische verwachting: hoog

Betreft mogelijke resten van bebouwing en bewoning van de 17de-19de eeuw: fundamenteën, beerputten, losse vondsten, en vondsten in relatie tot het gebruik als fabriekshal. De gebruikperiode is lang, daarom hebben de sporen een hoge dichtheid en sterke samenhang. De archeologische verwachting is hoog.

Zone D: Herberg De Jager Stal

Archeologische verwachting: hoog

De materiële neerslag betreft funderingen, afval en losse vondsten. Dergelijke overblijfselen hebben een hoge dichtheid en sterke samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone E: Agrarische bedrijven

Archeologische verwachting: laag

Hier kunnen sporen voorkomen van moestuinen en houten raamwerken voor katoenbewerking. De materiële neerslag betreft sporen van losse vondsten en afval. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone F: Ringvaart Watergraafsmeer en Singelgracht

Archeologische verwachting: laag

De materiële neerslag betreft losse vondsten van in het water gegooide afval of verloren voorwerpen. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone G: Amstel

Archeologische verwachting: laag

De materiële neerslag betreft losse vondsten van in de Amstel gegooide afval of verloren voorwerpen. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone H: Oetgenspad en Olifantspad

Archeologische verwachting: laag

De archeologische resten die op de plek van deze historische paden kunnen worden aangetroffen, bestaan uit losse vondsten. Deze hebben een wijde verspreiding en geen samenhang, de archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone I: Overamstelse Polder

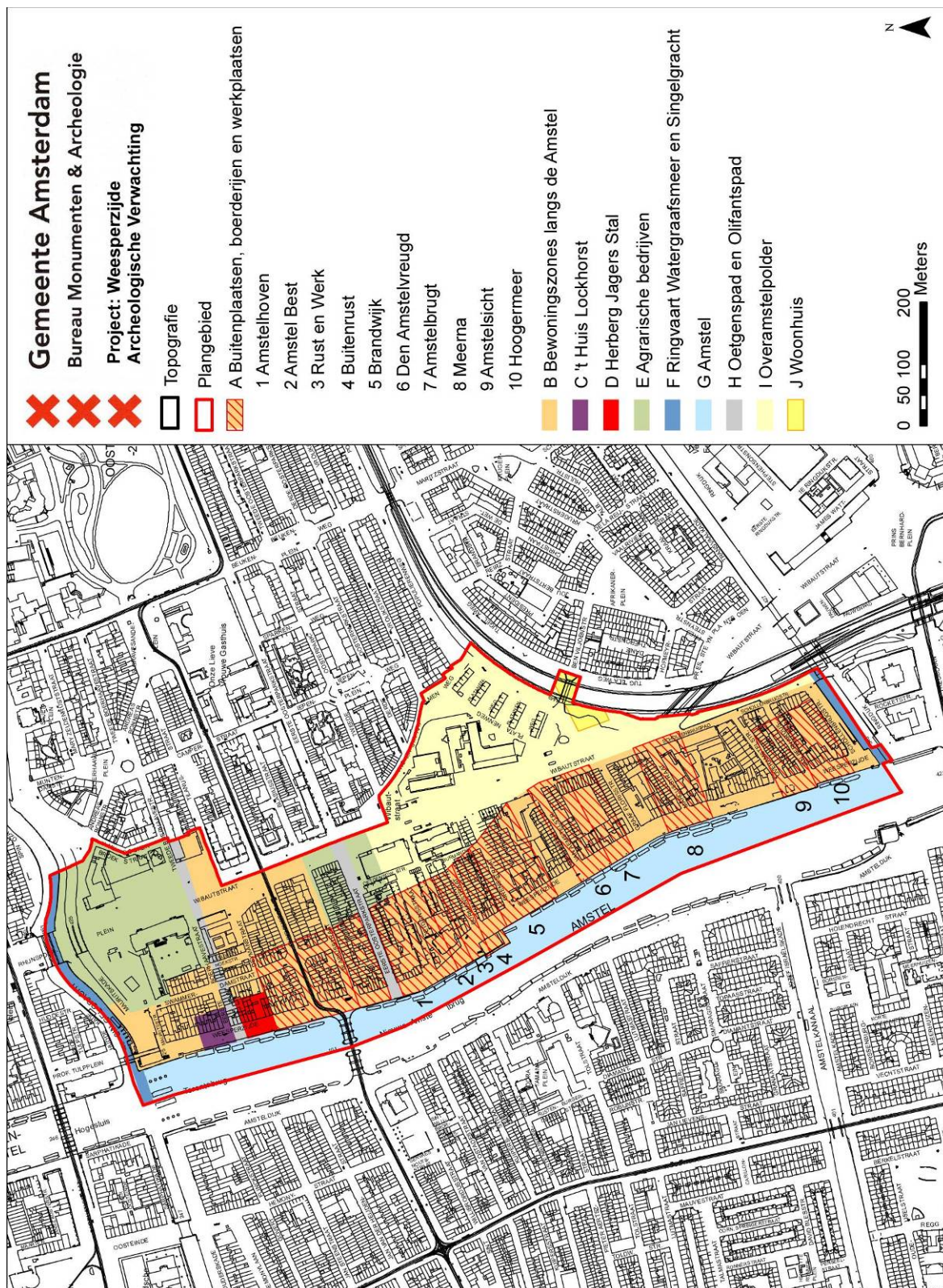
Archeologische verwachting: laag

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik van de inpoldering tot het gebruik als woon- en werkgebied in de loop van de 19de eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone J: Woonhuis

Archeologische verwachting: laag

Betreft de zone van bewoning langs de in 1843 aangelegde Rhijnspoorweg. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de korte gebruikperiode hebben de archeologische sporen een lage dichtheid en weinig onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom laag.

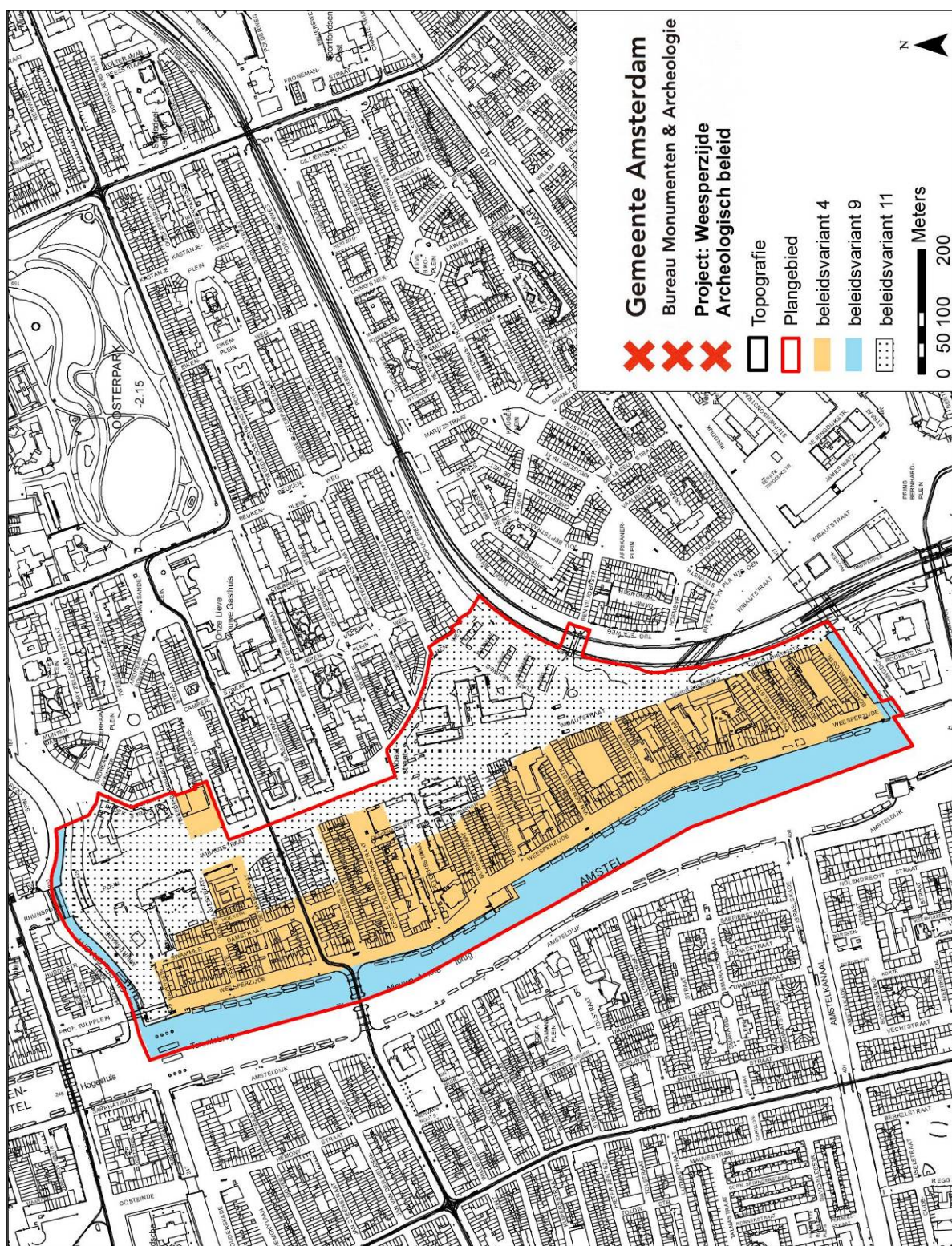
5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Weesperzijde is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen (appendix: beleidsvarianten).

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

- Begrenzing plangebied
- **Beleidsvariant 4 (verwachtingszone A t/m D en E deels)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 1,00 m onder maaiveld.
- **Beleidsvariant 9 (verwachtingszone F en G)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of niet dieper dan de waterbodem.
- **Beleidsvariant 11 (verwachtingszone E deels en H t/m J)**
Voor deze delen van het plangebied geldt een negatieve verwachting vanwege de hoge mate van verstoring. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij alle bodemingrepen.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Weesperzijde. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen.

Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p. 19-21) is een beleidskaart (p. 22-23) opgesteld waarin drie beleidszones worden onderscheiden.

Voor de eerste beleidszone (**verwachtingszone A t/m D en deels E**) geldt een uitzondering van archeologisch veldwerk bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 1,00 m onder maaiveld.

Voor de tweede beleidszone (**verwachtingszones F en G**) geldt bij bodemingrepen een uitzondering van archeologisch veldwerk bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Voor de derde beleidszone (**verwachtingszones E (deels) en H t/m J**) geldt bij alle bodemingrepen een uitzondering van archeologisch veldwerk.

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten & Archeologie gemeld moet worden zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS): <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>
Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>
Stadsarchief Amsterdam (SAA): <http://beeldbank.amsterdam.nl/>
Artikel Horlings: <http://horl.yolasite.com/glasnof.php>

Literatuur

Bertram, C., *Noord-Hollandse Arcadia. Ruim 400 Noord-Hollandse buitenplaatsen in tekeningen, prenten en kaarten uit de Provinciale Atlas Noord-Holland*, Alphen aan den Rijn, 2005
BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005
Borger, G.J., 'Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied', in: Heinemeijer, W.F. & Wagenaar, M.F., *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Antwerpen 1987
Carasso-Kok, M. (red.) *Geschiedenis van Amsterdam. Centrum van de wereld 1578- 1650*, Amsterdam 2004.
Dienst Publieke Werken, 'Het bouwrijp maken van terreinen', *Ons Amsterdam* 19/10, 1967, 290- 294
Gawronski, J. & J. Veerkamp, *Het Luycksterrein Inventariserend veldonderzoek Overamstelstraat (2004)* (Amsterdamse Archeologische Rapporten 26), 2008
Heijdra, T. & M. Popma, *Stomweg gelukkig in Amsterdam Oost. De geschiedenis van de Dapperbuurt, Oosterparkbuurt, Weesperzijdestrook, Transvaalbuurt*, Alkmaar, 2001
Honig, G.J., 'De molens in Amsterdam', *Amstelodamum* 27 (1930), 80-136
Meischke, R., 'Het Amsterdamse buitenhuis in de eerste helft van de zeventiende eeuw', *Amstelodamum* 45 (1958), 133-144
Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/ Antwerpen 1993
Ven, G. van de, 'Rijnland en Woerden', *Tijdschrift voor waterstaatsgeschiedenis* (2003-2), 59-68.
Wagenaar, M.F., 'Nieuwe scheepvaartverbindingen. Holland op zijn smalst en Holland op zijn langst', in Heinemeijer, W.F. & Wagenaar, M.F. *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 160-163

Appendix: Beleidsvarianten en stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste-eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt

bij ingrepen in de waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

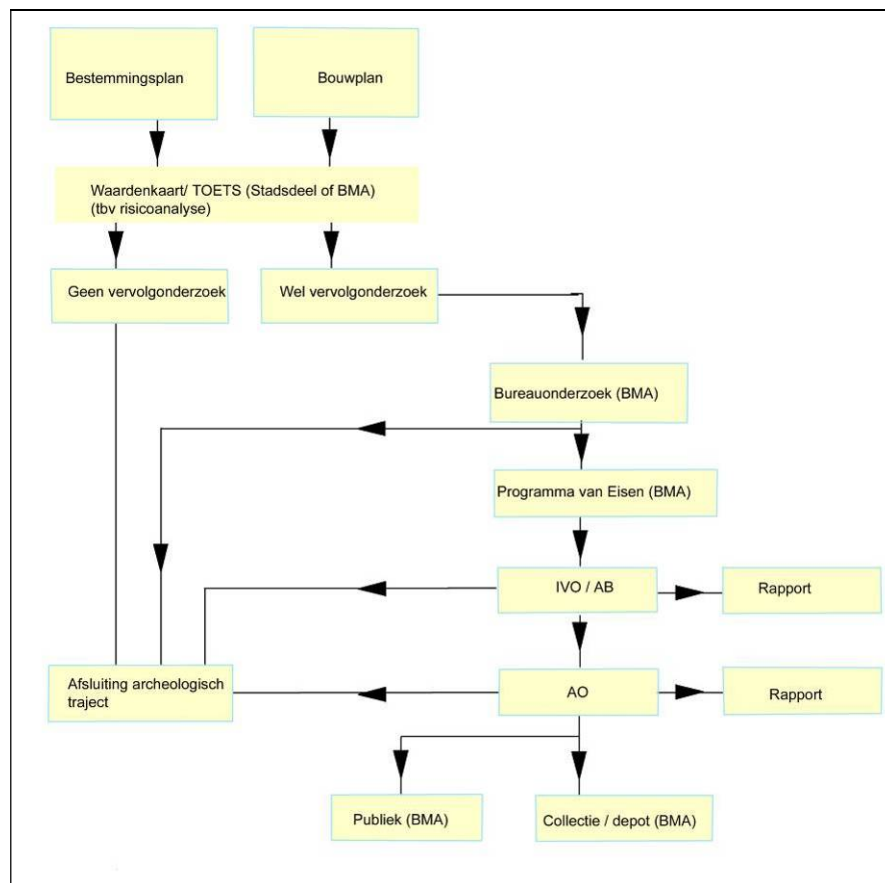
- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek.

Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

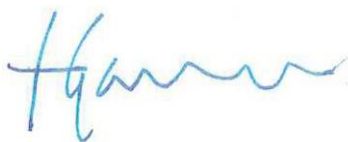

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 11-059

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum: 22-09-2011
Status: definitief
Redactie: prof. dr. J. Gawronski
Tekst: drs. J. van den Dijssel, drs. L. de Leeuw
Cartografie: drs. L. de Leeuw

